

AXBOROT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING G'OYAVIY-MAFKURAVIY ASOSLARI VA ULARNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI

Asqarali Madaliyev,

Toshkent tibbiyot universiteti, o'qituvchi

E-mal: madaliyevasqarali@gamil.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada axborot xavfsizligini ta'minlashning g'oyaviy-mafkuraviy asoslari hamda ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda axborot xavfsizligi tushunchasining keng qamrovli mazmuni ochib berilib, uning nafaqat texnik, balki mafkuraviy va ijtimoiy jihatlari ham yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy axborot makonida yuzaga kelayotgan tahdidlar, xususan, soxta axborotlar, manipulyativ kontent va destruktiv g'oyalar ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: axborot xavfsizligi, mafkuraviy asoslar, mafkuraviy immunitet, media savodxonlik, axborot tahdidlari, fake news, tanqidiy fikrlash, jamiyat taraqqiyoti, milliy qadriyatlar.

Аннотация. В данной статье научно проанализированы идеологические и мировоззренческие основы обеспечения информационной безопасности и их роль в развитии общества. Раскрыта сущность информационной безопасности как комплексного явления, включающего не только технические, но и социально-идеологические аспекты. Особое внимание уделено современным угрозам в информационном пространстве, таким как дезинформация, манипулятивный контент и деструктивные идеи.

Ключевые слова: информационная безопасность, идеология, идеологический иммунитет, медиаграмотность, информационные угрозы, фейковые новости, критическое мышление, развитие общества.

Abstract. This article analyzes the ideological and conceptual foundations of information security and their role in societal development. The study reveals that information security is not limited to technical protection but also includes social and ideological dimensions. Particular attention is given to modern information threats such as misinformation, manipulative content, and destructive ideologies.

Keywords: information security, ideology, ideological immunity, media literacy, information threats, fake news, critical thinking, social development.

Kirish. Bugungi kunda axborot jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylandi. Internet va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tufayli odamlar o'rtasida axborot almashinuvi juda tezlashdi. Bu jarayon jamiyat taraqqiyoti, ilm-fan rivoji va ta'lim sifatining oshishiga katta hissa qo'shmoqda. Zamonaviy globallashuv sharoitida axborot jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida axborot almashinuvi keskin tezlashdi. Shu bilan birga, axborot makonida turli tahdidlar – soxta axborotlar, manipulyativ kontent va mafkuraviy bosimlar ham kuchaymoqda.

Axborot xavfsizligi ko'pincha texnik muammo sifatida talqin qilinsa-da, zamonaviy yondashuvlarda u ijtimoiy va mafkuraviy jihatlar bilan chambarchas bog'liq ekanligi ta'kidlanadi. Ayniqsa, yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi axborotlar jamiyat barqarorligiga xavf tug'diradi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, zamonaviy axborot makonida g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlar tobora kuchayib borayotgan bir paytda, jamiyatda mafkuraviy immunitetni shakllantirish zarurati ortmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Axborot xavfsizligi masalasi so‘nggi yillarda ko‘plab olimlar tomonidan keng o‘rganilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy axborot makonida xavfsizlik faqat texnik himoya bilan cheklanmaydi, balki ijtimoiy va mafkuraviy omillar bilan ham chambarchas bog‘liqdir.

Xususan, axborot tartibsizligi (information disorder) konsepsiyasi doirasida noto‘g‘ri axborot (misinformation), ataylab tarqatilgan yolg‘on axborot (disinformation) va kontekstdan uzib talqin qilingan axborot (malinformation) tushunchalari ajratib ko‘rsatiladi [3]. Tadqiqotchilar fikricha, ayniqsa disinformation jamiyat ongiga ta‘sir qilish, ishonchni susaytirish va ijtimoiy barqarorlikni izdan chiqarish vositasi sifatida qo‘llaniladi [7].

Wardle va Derakhshan tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvda axborot tahdidlari tizimli ravishda tahlil qilinib, “fake news” atamasi o‘rniga kengroq “axborot tartibsizligi” tushunchasini qo‘llash taklif etiladi [1]. Bu yondashuv axborot xavfsizligini faqat yangiliklar bilan emas, balki butun kommunikatsiya tizimi bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda media savodxonlik va tanqidiy fikrlash axborot tahdidlariga qarshi eng samarali vositalardan biri sifatida e‘tirof etiladi. Ilmiy manbalarda media savodxonlik insonning axborotni tahlil qilish, baholash va to‘g‘ri xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantirishi ta‘kidlanadi [5]. Ayrim tadqiqotlar esa ta‘lim orqali aholining noto‘g‘ri axborotni ajrata olish qobiliyatini oshirish mumkinligini ko‘rsatadi [4].

Shuningdek, raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan birga propagandaning yangi shakllari paydo bo‘lgan. Jumladan, algoritmlar va sun‘iy intellekt yordamida keng miqyosda manipulyativ axborot tarqatish imkoniyati ortmoqda [6]. Bunday jarayonlar ijtimoiy tarmoqlarda jamoatchilik fikrini boshqarish va maqsadli auditoriyaga ta‘sir ko‘rsatish imkonini beradi.

Boshqa tadqiqotlarda esa soxta axborotning tarqalish mexanizmlari tahlil qilinib, uning tez va keng yoyilishida ijtimoiy tarmoqlar muhim rol o‘ynashi qayd etiladi [2]. Shu bilan birga, yolg‘on axborotlar ko‘pincha odamlarning hissiyotlariga ta‘sir qilish orqali tezroq tarqalishi aniqlangan.

Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, axborot xavfsizligi kompleks tushuncha bo‘lib, u texnik, ijtimoiy va mafkuraviy omillarni o‘z ichiga oladi. Shu sababli uni ta‘minlashda faqat texnologik choralar yetarli emas, balki jamiyatda mafkuraviy immunitetni shakllantirish, media savodxonlikni rivojlantirish va tanqidiy fikrlashni kuchaytirish zarur.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda axborot xavfsizligining g‘oyaviy-mafkuraviy asoslarini o‘rganish uchun bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot tizimli yondashuv asosida olib borildi.

Avvalo, tahlil va sintez metodi qo'llanildi. Ushbu metod orqali axborot xavfsizligi, mafkuraviy immunitet va media savodxonlik tushunchalari turli ilmiy manbalar asosida o'rganilib, umumiy xulosalar chiqarildi.

Shuningdek, kontent-tahlil metodi yordamida zamonaviy axborot makonidagi tahdidlar, xususan, soxta yangiliklar, manipulyativ kontent va noto'g'ri axborotlar tahlil qilindi. Bu orqali turli internet manbalari va ilmiy maqolalarda keltirilgan ma'lumotlar solishtirildi.

Bundan tashqari, qiyosiy tahlil metodi ham qo'llanildi. Ushbu metod yordamida xorijiy davlatlar tajribasi hamda xalqaro tashkilotlar tomonidan ilgari surilgan yondashuvlar milliy tajriba bilan solishtirildi.

Tadqiqotda sistemali yondashuv metodidan ham foydalanildi. Bu metod orqali axborot xavfsizligi yagona tizim sifatida ko'rib chiqilib, uning texnik, ijtimoiy va mafkuraviy jihatlari o'zaro bog'liqlikda o'rganildi.

Shuningdek, tadqiqot davomida ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar asosida umumiy ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

Mazkur metodlar orqali axborot xavfsizligining g'oyaviy-mafkuraviy asoslari va ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni har tomonlama tahlil qilindi.

Tahlillar va natijalar. Tadqiqot davomida axborot xavfsizligining g'oyaviy-mafkuraviy jihatlari tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda axborot xavfsizligi faqat texnik vositalar bilan ta'minlanmaydi. Eng muhim jihatlardan biri – inson ongini himoya qilishdir.

Birinchi, zamonaviy axborot makonida soxta yangiliklar va manipulyativ kontentlar keng tarqalayotgani aniqlandi. Bunday axborotlar ko'pincha odamlarning hissiyotlariga ta'sir qilib, ularni tezda ishontirishga harakat qiladi. Natijada, insonlar noto'g'ri qarorlar qabul qilishi yoki yolg'on ma'lumotlarga ishonib qolishi mumkin.

Ikkinchi, yoshlar axborot tahdidlariga eng ko'p duch kelayotgan qatlam ekani kuzatildi. Chunki ular internet va ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanadi. Shu sababli yoshlarning media savodxonligini oshirish zarurligi aniqlandi.

Uchinchi, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, mafkuraviy immunitet jamiyatni zararli axborotlardan himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ya'ni, insonda mustaqil fikrlash, to'g'ri va noto'g'ri axborotni ajrata olish ko'nikmasi shakllansa, u har qanday axborot tahdidiga qarshi turishi mumkin.

To'rtinchi, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish axborot xavfsizligini ta'minlashda eng samarali vositalardan biri ekanligi aniqlandi. Tanqidiy fikrlaydigan inson har qanday ma'lumotni tekshiradi, solishtiradi va shundan keyingina xulosa chiqaradi.

Shuningdek, tahlillar natijasida quyidagi muhim jihatlari aniqlashtirildi:

- axborot xavfsizligi jamiyat barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi;
- u milliy qadriyatlar va identitetni saqlashga xizmat qiladi;
- yoshlar tarbiyasi va dunyoqarashining shakllanishida katta rol o'ynaydi;

- raqamli rivojlanish jarayonida ishonchli axborot muhitini yaratadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, axborot xavfsizligini ta'minlashda texnik choralar bilan bir qatorda, g'oyaviy-mafkuraviy yondashuv ham muhim ahamiyatga ega. Jamiyatda media savodxonlikni oshirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va sog'lom mafkurani shakllantirish orqali axborot tahdidlarini kamaytirish mumkin.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalariga ko'ra, axborot xavfsizligi zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri ekanligi aniqlandi. Axborot makonida yuzaga kelayotgan turli tahdidlar, xususan, soxta yangiliklar va manipulyativ kontentlar jamiyat barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, axborot xavfsizligini ta'minlash faqat texnik choralar bilan cheklanmaydi. Bu jarayonda g'oyaviy-mafkuraviy omillar ham muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, insonlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish, media savodxonlikni oshirish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zarur. Shuningdek, yoshlar bilan ishlash, ularni to'g'ri axborotni tanlashga o'rgatish va zararli g'oyalardan himoya qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Xulosa qilib aytganda, jamiyatda sog'lom axborot muhitini yaratish orqali axborot xavfsizligini ta'minlash mumkin. Bu esa o'z navbatida jamiyat barqarorligi, milliy qadriyatlarning saqlanishi va kelajak avlodning to'g'ri tarbiyalanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Wardle, C., Derakhshan, H. Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making. – Council of Europe, 2017.
2. Vosoughi, S., Roy, D., Aral, S. The spread of true and false news online. – Science jurnalida chop etilgan maqola, 2018.
3. Wardle, C. Fake News. It's Complicated. – First Draft News, 2017.
4. Pennycook, G., Rand, D. Fighting misinformation on social media using crowdsourced judgments of news source quality. – PNAS, 2019.
5. Hobbs, R. Digital and Media Literacy: A Plan of Action. – Aspen Institute, 2010.
6. Bradshaw, S., Howard, P. The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation. – Oxford Internet Institute, 2019.
7. Wardle, C., Derakhshan, H. Thinking about "Information Disorder": Formats of Misinformation, Disinformation, and Malinformation. – Council of Europe, 2017.